

Krzyż i swoboda sumienia - wyrok SA w Łodzi 28X98

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 28 października 1998 r. (I ACa 612/98)

Sam fakt zawieszenia symbolu religijnego w budynku władzy publicznej nie jest wystarczający dla przyjęcia naruszenia swobody sumienia.

Sąd Apelacyjny w Łodzi po rozpoznaniu na rozprawie sprawy z powództwa Łukasza M. przeciwko Gminie Łódź o ochronę dóbr osobistych na skutek apelacji powoda od wyroku Sądu Wojewódzkiego w Łodzi z dnia 29 czerwca 1998 r. II C 2857/97 — oddalił apelację.

Uzasadnienie

Zaskarżonym wyrokiem z 29 czerwca 1998 r. Sąd Wojewódzki w Łodzi oddalił powództwo Łukasza M. przeciwko Gminie Łódź o ochronę dóbr osobistych oraz orzekł o kosztach procesu.

Rozstrzygnięcie Sądu I instancji oparte zostało na następujących ustaleniach faktycznych:

W 1990 r. na sali obrad Rady Miejskiej w Łodzi umieszczony został krzyż. W dniu 12 listopada 1997 r. powód zwrócił się do Przewodniczącego Rady Miejskiej z wnioskiem o usunięcie krzyża, powołując się na art. 25 ust. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Petycję tę skierowano do komisji, a powodowi nie udzielono odpowiedzi merytorycznej.

Powód nie jest radnym, ani nie sprawuje w jednostkach samorządowych żadnych funkcji. Jako mieszkaniec Łodzi obrady Rady Miejskiej postrzega za pośrednictwem telewizji.

Powód w zawieszeniu krzyża na sali obrad Rady Miejskiej upatruje naruszenia swojej wolności sumienia oraz formę dyskryminacji. Deklaruje się jako niewierzący.

Rada Miasta na sesji 8 kwietnia 1998 r. podjęła decyzję w związku z pozwem powoda upoważniającą do wnioskowania w toku procesu oddalenia powództwa.

W tym stanie rzeczy Sąd Wojewódzki uznał, że roszczenie powoda w konkretnym stanie faktycznym nie jest zasadne. Powód bowiem wywodzi swoje roszczenie z przepisów o ochronie dóbr osobistych określonych w art. 23 i 24 kc.

Swoboda sumienia stanowi dobro osobiste jak i jedno z podstawowych wolności politycznych. Rzecz jednak w tym, że samo zawieszenie krzyża w Sali obrad Rady Miejskiej nie narusza w sensie obiektywnym swobody sumienia. Dla stwierdzenia, czy doszło do naruszenia dobra osobistego, nie wystarcza subiektywne odczucie osoby żądającej ochrony, lecz konieczne jest także odniesienie się do obiektywnej reakcji zbiorowości społecznej. Reakcja to jest wypadkową obyczajowości kultury, doświadczeń jednostkowych i zbiorowych.

Symbol krzyża w społeczeństwie polskim poza wymową religijną wyraża ład moralny, w oparciu o który realizowana jest idea państwa i społeczeństwa. Przez lata historii od okresu I Rzeczypospolitej poprzez okres rozbiorów i po odzyskaniu niepodległości krzyż był w tradycji Polski połączony z wykonywaniem władzy ustawodawczej i sądowniczej. Sam ten fakt nie uniemożliwia dialogu między ludźmi reprezentującymi różny światopogląd.

Zawieszenie krzyża w ocenie Sądu I instancji w tym wypadku nie nosi cech bezprawności. Określona przepisem art. 25 ust. 2 Konstytucji bezstronność światopoglądowa, religijna i filozoficzna władzy publicznej odnosi się do wykonywania funkcji władczej poprzez stanowienie i stosowanie prawa w ramach swego imperium. Nie odnosi się to do wystroju wnętrza pomieszczeń obrad organów kolegialnych. Umieszczenia krzyża nie zakazuje ani Konstytucja Rzeczypospolitej odwołująca się w swej preambule także do Boga, ani ustawy zwykłe, w tym ustawa z 31 stycznia 1980 r. o godle, barwach i hymnie Rzeczypospolitej Polskiej — Dz. U. 1980 r. Nr 7 poz. 18 i ustawy z 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania — Dz. U. 1989 r. Nr 29 poz. 155.

Konstytucyjna wolność religii obejmuje swobodę wyboru wyznania, uzewnętrzniania indywidualnie lub zbiorowo, publicznie lub prywatnie swojej religii, przez uczestniczenie w obrzędach, praktykowania i nauczania. Wolność religii obejmuje także prawo do posiadania świątyń i innych miejsc kultu religijnego oraz prawo korzystania z posług religijnych.

W swym uniwersalnym postrzeganiu symboliki krzyża Sąd Wojewódzki wsparł się argumentacją Sądu Najwyższego przytoczoną w wyroku z 6 września 1990 r. I PRN 38/90 (OSNCP 1991/10-12 poz. 126). W ocenie Sądu Wojewódzkiego umieszczenie krzyża nie było także sprzeczne z prawem międzynarodowym, którego Polska jest stroną. Dotyczy to tak art.

18 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich, jak i art. 9 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Powód bowiem nie ma ograniczonej swobody wyboru i realizowania swojej swobody sumienia.

Powyższy wyrok zaskarżył apelacją powód Łukasz M. wnosząc o jego zmianę przez uwzględnienie powództwa. Skarżący podniósł zarzut naruszenia prawa materialnego w odniesieniu do art. 25 ust. 2, art. 53, art. 1 i art. 32 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, a także art. 14 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności.

W ocenie apelującego reprezentowanie w jednostce samorządu terytorialnego mieszkańców Łodzi pod jednym symbolem religijnym stanowi w jego ocenie także akt władczy sensu largo, a zakresu bezstronności władzy publicznej nie można odnosić do obyczajowości społecznej. Wykładnia art. 25 ust. 2 i art. 53 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej jest zawężająca. Zasada równości wobec prawa oraz równego traktowania przez władze publiczne wywiedziona z art. 32 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oznacza zakaz dyskryminacji w życiu politycznym, społecznym, gospodarczym lub z jakiegokolwiek innej przyczyny. Powołanych przepisów nie należy interpretować w oderwaniu od art. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, według którego Rzeczypospolita Polska jest dobrem wspólnym wszystkich obywateli.

Zgodnie zaś z art. 14 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności korzystanie z praw i wolności winno być zapewnione bez dyskryminacji, wynikającej między innymi z religii, przekonań, bądź jakichkolwiek innych przyczyn.

Sąd Apelacyjny zważył:

Apelacja powoda nie jest zasadna. Powód dochodzi swym roszczeniem ochrony z tytułu naruszenia dóbr osobistych. Zakres kognicji Sądu wyznacza zatem tak określone roszczenie, którego źródłem prawnomaterialnym jest przepis art. 23 i 24 kc. Dalsze rozważania jurydyczne Sądu I instancji miały rzeczowe uzasadnienie dla potrzeb oceny bezprawności działania strony pozwanej, którą z mocy art. 24 kc się domniemywa. W ocenie Sądu I instancji pozwany jednak wzruszył to domniemanie wykazując, że jego działanie nie było sprzeczne z porządkiem prawnym.

Rzecz jednak w tym, że dla skutecznej realizacji roszczenia o ochronę dóbr osobistych konieczne jest udowodnienie przez powoda faktu naruszenia konkretnego dobra osobistego. Powód tymczasem raczej zmierza dochodzącym roszczeniem do wykazania li tylko sprzeczności działań władzy publicznej z prawem przytaczając tak w pozwie, jak i w apelacji odmienną wykładnię powołanych tamże przepisów prawnomaterialnych. Samo ustalenie przesłanki bezprawności działania strony pozwanej, nawet gdyby na moment założyć jej zaistnienie, nie wystarcza dla uwzględnienia powództwa o ochronę dóbr osobistych bez udowodnienia, że do naruszenia dobra osobistego w ogóle doszło. Powód nie twierdził i nie twierdzi, by był w jakikolwiek sposób dyskryminowany z racji swych przekonań przez in concreto stronę pozwaną. Skarżący nie tylko dokonał, jak twierdzi, wyboru swego światopoglądu, lecz może go swobodnie i bez żadnych ograniczeń realizować nie ponosząc jakichkolwiek ujemnych tego następstw. Symbol krzyża w sali obrad Rady Miasta jako jednostka samorządu terytorialnego nie ogranicza swobody myśli, ich wyrażania i dialogu światopoglądowego między jednostkami bądź zbiorowościami. Skarżący nie udowodnił, choć jego po myśli art. 6 kc obciążał ciężar dowodu w tym zakresie, by jego swoboda wyznania czy sumienia była z racji zawieszenia konkretnego znaku krzyża w konkretnym miejscu i przez konkretnego pozwanego naruszona bądź ograniczona lub by występował a niego stan niepokoju myśli bądź obawy z tego tytułu. Brak naruszenia dobra osobistego był wystarczającą podstawą do oddalenia powództwa. Dalsze wywody jurydyczne Sądu I instancji wspierają dodatkowo taką konstatację.

Rzecz w tym, że in concreto powód postrzega znak krzyża na sali obrad Rady Miasta za pośrednictwem telewizji. Nie jest on ani radnym, ani nie sprawuje tamże żadnej funkcji publicznej. W takim stanie faktycznym nie sposób uznać, by subiektywne odczucia skarżącego mogły mieć obiektywne uzasadnienie. Powód deklaruje się jako niewierzący i swe przekonania może bez ograniczeń realizować. Nie jest w realizacji swych praw dyskryminowany lub ograniczany. Nie doszło zatem do naruszenia zasady równości wobec prawa, ani zasady jednakowego traktowania. W odniesieniu do roszczenia o ochronę dóbr osobistych zasady te odnoszą się nie do równości religii, wyznania, światopoglądu, lecz do równego i jednakowego traktowania podmiotu domagającego się ochrony prawnej.

Odczuć subiektywnych takiego podmiotu nie można oceniać w oderwaniu od kryteriów obiektywnych i okoliczności konkretnego stanu faktycznego. Kryteria te łączą się zazwyczaj z

systemem aksjologicznym wywiedzionym z warunków historycznych, obyczajowych doświadczeń zbiorowych tu i teraz.

Dóbr osobistych nie można pojmować abstrakcyjnie nie odnosząc się także do tradycji, kultury, doświadczeń historycznych zbiorowości, w której osoby fizyczne żyją i funkcjonują.

Symbol krzyża w doświadczeniach Narodu Polskiego, poza wymową religijną w istocie wszystkich wyznań chrześcijańskich, a nie tylko jednego, wpisał się do świadomości społecznej także jako symbol śmierci, bólu, cierpienia, poświęcenia, oddania czci wszystkim, którzy walczyli i polegli za wolność i niepodległość w okresie walki narodowowyzwoleńczej w czasie rozbiorów oraz w okresie wojny z najeźdźcą. Symbolem krzyża oznacza się od wieków mogiły przodków, miejsca narodowej pamięci. W zachowaniach zbiorowych pozareligijnych to ostatnie znaczenie symboliki krzyża jako wyraz czci i łączności z wyzwolicielami Ojczyzny ma nawet pierwszoplanowe znaczenie. Nie wykształcił się bowiem inny uniwersalny sposób oddawania tej czci.

Osoby wierzące symbol krzyża przeżywają w sposób indywidualny z inspiracji także religijnych.

Tak rozumiana i odczuwana symbolika krzyża, niezależnie od odwoływania się do Absolutu, wpisana jest w dzieje kraju od jego zarania. Stąd symbol krzyża obok godła Państwa stanowi wyraz realizacji przez społeczność własnych praw podmiotowych względem niezwykłych dziejów swego kraju i ludzi, którzy za ten kraj oddali swe życie. Realizacja własnych praw podmiotowych wyłącza bezprawność działania. Nie pozbawia to prawa wszystkich innych do odmiennego sposobu wyrażania uczuć, oddawania tej czci czy realizowania własnego sposobu pojmowania świata. Nie oznacza to nawet sposobu wartościowania wyznania, światopoglądu czy zachowań zewnętrznych, które tak w odniesieniu do prawa, jak i inspiracji mają jednakże znaczenie i jednakową wartość intelektualną. Jednostka nie może w realizacji własnych praw pozbawić prawa innych do kultywowania swej tradycji, kultury, obyczajowości, realizacji odczuć zbiorowych, które w odniesieniu do bytu i ciągłości Państwa realizowane są przy wykonywaniu funkcji publicznych sensu largo w zakresie wykraczającym poza stanowienie i stosowanie prawa. Trwanie i wytrwanie w bycie niepodległym to także szacunek dla ojców i założycieli, odwołanie się do woli, ale i tradycji ogółu. Pełna dramatów, porażek i wielkich wzlotów historia Ojczyzny miała swoich bohaterów znanych z imienia i tych niezliczonych bezimiennych.

Wierność dla swojej przeszłości łączy się w służbie Ojczyźnie i dziś, bez względu na jej źródła i inspiracje jednakowo cenna w swej wartości.

Tak rozumianej i odczuwanej przez większość społeczeństwa w zachowaniach religijnych symboliki krzyża, będącej konsekwencją historii narodu, jego dziejowej tragedii i indywidualnych doświadczeń, tradycji zbiorowych i duchowych przeżyć, a w końcu narodowego wyzwolenia, nie można, traktować w sensie obiektywnym jako ograniczenia swobody sumienia jednostki, a władzy publicznej, w tym i samorządowej, nie sposób przypisać bezprawności działania.

W odniesieniu do powoda, który wywodzi swe roszczenie z doznań wizualnych zaczerpniętych z przekazu telewizyjnego, jego subiektywny sposób rozumienia swobody sumienia oznaczałby zakaz pokazywania tamże jakichkolwiek symboli religijnych przy jakiegokolwiek okazji, bowiem każde doznanie wizualne prowadzić by mogło do rzeczonego skutku. Przeciętny człowiek obiektywnie nie wywodzi w przytoczonym stanie faktycznym negatywnych odczuć w stopniu ograniczającym swobodę sumienia. Polskie drogi do wolności były znaczone i mierzone krzyżami, mimo że źródła tych dróg nie zawsze były tożsame. Symbolem tym znaczone są miejsca narodowej pamięci, mimo że nie wszyscy, którym oddawana jest cześć, byli wierzący bądź reprezentowali jedno tylko wyznanie. Poprzez ów symbol żyjący oddają hołd poległym i zmarłym swym przodkom, którzy życie swe poświęcili za wolność naszą i waszą.

Sam fakt zawieszenia symbolu religijnego w budynku władzy publicznej nie jest wystarczający dla przyjęcia naruszenia swobody sumienia.

W tych warunkach wykładnia przepisów prawnokonstytucyjnych powołanych w apelacji, dokonana przez Sąd I instancji, jest prawidłowa. Powód, jak każdy inny obywatel, może bez przeszkód realizować swe przekonania, nie wykazał, by z tego powodu poprzez li tylko fakt zawieszenia krzyża w Sali obrad Rady Miejskiej w Łodzi był dyskryminowany bądź uszczuplany w swych prawach lub obowiązkach. Stąd chybione jest także powołanie się na art. 14 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności wobec braku wykazania

jakiegokolwiek dyskryminacji z powodów określonych w pozwie. Z tych wszystkich względów Sąd Apelacyjny na podstawie art. 385 kpc apelację oddalił.

[OSP 1999/10 poz. 177; OSA 1999/6 poz. 26 str. 21]

Zobacz także te strony:

[Krzyż w miejscu pracy - wyrok SN 6IX90](#)

[Krzyż i penis - wyrok SR w sprawie Nieznalskiej](#)

(Publikacja: 15-08-2003)

[Oryginał..](http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,2618) (<http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,2618>)

Contents Copyright © 2000-2008 by Mariusz Agnosiewicz

Programming Copyright © 2001-2008 Michał Przech

Autorem tej witryny jest Michał Przech, zwany niżej Autorem.
Właścicielem witryny są Mariusz Agnosiewicz oraz Autor.

Żadna część niniejszych opracowań nie może być wykorzystywana w celach komercyjnych, bez uprzedniej pisemnej zgody Właściciela, który zastrzega sobie niniejszym wszelkie prawa, przewidziane w przepisach szczególnych, oraz zgodnie z prawem cywilnym i handlowym, w szczególności z tytułu praw autorskich, wynalazczych, znaków towarowych do tej witryny i jakiegokolwiek ich części.

Wszystkie strony tego serwisu, wliczając w to strukturę podkatalogów, skrypty JavaScript oraz inne programy komputerowe, zostały wytworzone i są administrowane przez Autora. Stanowią one wyłączną własność Właściciela. Właściciel zastrzega sobie prawo do okresowych modyfikacji zawartości tej witryny oraz opisu niniejszych Praw Autorskich bez uprzedniego powiadomienia. Jeżeli nie akceptujesz tej polityki możesz nie odwiedzać tej witryny i nie korzystać z jej zasobów.

Informacje zawarte na tej witrynie przeznaczone są do użytku prywatnego osób odwiedzających te strony. Można je pobierać, drukować i przeglądać jedynie w celach informacyjnych, bez czerpania z tego tytułu korzyści finansowych lub pobierania wynagrodzenia w dowolnej formie. Modyfikacja zawartości stron oraz skryptów jest zabroniona. Niniejszym udziela się zgody na swobodne kopiowanie dokumentów serwisu Racjonalista.pl tak w formie elektronicznej, jak i drukowanej, w celach innych niż handlowe, z zachowaniem tej informacji.

Plik PDF, który czytasz, może być rozpowszechniany jedynie w formie oryginalnej, w jakiej występuje na witrynie. **Plik ten nie może być traktowany jako oficjalna lub oryginalna wersja tekstu, jaki zawiera.**

Treść tego zapisu stosuje się do wersji zarówno polsko jak i angielskojęzycznych serwisu pod domenami Racjonalista.pl, TheRationalist.eu.org oraz Neutrum.eu.org.

Wszelkie pytania prosimy kierować do redakcja@racjonalista.pl